אמר רב טול ברוך טול אינו צריך לברך הבא מלח הבא לפתן צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' הביאו מלח הביאו לפתן נמי א"צ לברך גביל לתורי גביל לתורי צריך לברך ורב ששת אמר אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת: אמר רבא בר שמואל משום רבי חייא אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו מלח או לפתן לפני כל אחד ואחד רבא בר שמואל אקלע לבי ריש גלותא אפיקו ליה ריפתא ובצע להדיא אמרו ליה הדר מר משמעתיה אמר להו לית דין צריך בשש: ואמר רבא בר שמואל משום רבי חייא אין מי רגלים כלים אלא בישיבה אמר רב כהנא ובעפר תיחוח אפילו בעמידה ואי ליכא עפר תיחוח יעמוד במקום גבוה וישתין למקום מדרון: ואמר רבא בר שמואל משמיה דר' חייא אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק תניא נמי הכי אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואי אתה נזוק תניא אידך אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקין ולא שתה מים ביום ידאג מן ריח הפה ובלילה ידאג מפני אסכרה: ת"ר המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת אמר רב מרי א"ר יוחנן הרגיל בעדשים אחת לשלשים יום מונע אסכרה מתוך ביתו אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לריח הפה ואמר רב מרי אמר רבי יוחנן הרגיל בחרדל אחת לשלשים יום מונע חלאים מתוך ביתו אבל כל יומא לא מ"ט משום דקשה לחולשא דלבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים אינו בא לידי חולי מעים ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין ומברין כל גופו של אדם א"ר חמא ברבי חנינא הרגיל בקצח אינו בא לידי כאב לב מיתיבי רשב"ג אומר קצח אחד משששים סמני המות הוא והישן למזרח גרנו דמו בראשו לא קשיא הא בריחו הא בטעמו אימיה דרבי ירמיה אפיא ליה ריפתא ומדבקא ליה ומקלפא ליה: ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: א"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא אין הלכה כרבי יהודה וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא מ"ט דרבי יהודה אמר קרא ברוך ה' יום יום וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו הכא נמי כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. וא"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל הקב"ה אינו כן מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע אם שמוע תשמע ואם לאו לא תשמע ד"א אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע: **מתני'** בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא: **גמ'** מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא אמר רב נחמן בר יצחק ר' יהודה היא דתנן יבש המעין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא ר' יהודה אומר מביא וקורא: על פירות הארץ וכו': פשיטא א"ר נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר חטה מין אילן היא דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון רבי מאיר אומר גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה על האדם אלא יין שנאמר וישת מן היין וישכר רבי נחמיה אומר תאנה היתה שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר ויתפרו עלה תאנה ר"י אומר חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן ס"ד אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק

אבל

טול ברוך. הבוצע קודם שטעם מן הפרוסה בלע ממנה והושיט למי שאצלו וא"ל טול מפרוסת הברכה אף על פי שסח בינתים אין צריך לחזור לברך. ואף על גב דשיחה הויא הפסקה כדאמרינן במנחות (פרק ג' דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן בכסוי הדם הך שיחה צורך ברכה ולא מפסקא: **הביאו מלח.** נמי אין צריך לברך שאף זו צורך ברכה שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם: **גביל לתורי.** גביל את המורסן במים לצורך השוורים: **ובלע לה להדיא.** כלומר מיד ולא המתין למלח ולפתן: **בשש.** עכוב כמו בושש רכבו (שופטים ה). כלומר פת נקיה היא זו ואין צריכה לפתן: **אין מי רגלים כלים.** מן הגוף אלא בישיבה לפי שכשהקלוח קרוב לפיסוק הוא דואג שלא יפלו נצוצות על רגליו ומפסיק: **בעפר תיחוח.** ליכא נצוצות: **אסכרה.** בו"ן מלאנ"ט: **המקפה אכילתו במים.** שותה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו צפה במים. ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): **מונע אסכרה.** שהחולי בא מחמת עצור בני מעים והעדשים משלשלים: **קצח.** רבותינו מפרשים ניילא בלע"ז. אבל אני שמעתי מין זרעים שזורעין אותו בארץ ישמעאל: **למזרח גורנו.** של קצח שרוח מערבית רוח לחה ומתונתה היא ומכנסת הריח בתוך הגוף: **הא בריחו הא בטעמו.** הריח קשה והטעם טוב: **מדבקא ליה.** בריפתא עד שקלט הטעם: **ומקלפא ליה.** בשביל הריח: **כל יום ויום.** בשבת מעין שבת ביום טוב מעין יו"ט: **כלי מלא.** אדם חכם: **אם שמוע.** פעם אחת סופך שתטה אזן פעם אחרת: **אם תשמע בישן.** שנית ושלשת מה ששמעת אשתקד: **דעיקר אילן ארעא היא.** דעיקר כל הפירות היא הארץ והכל גדל הימנה: **יבש המעין ונקצץ האילן.** היה לו בית השלחין ובו מעין שהוא משקהו ממנו וקצר בכורים ממנו ואחר כך יבש המעין וכן שדה האילן וקצץ בכורים ממנו ואח"כ נקצץ האילן: **מביא ואינו קורא.** שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתתה לי (דברים כו) דכיון דיבש המעין ונקצץ האילן ממנה בטלה לה ארעא: **מביא וקורא.** שהארץ היא עיקר: **שהוא הביא יללה.** וזה הביא מיתה: **שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא.** וזה נקרא עץ הדעת: **גוווא.** הענף של עץ: **מפיק.** פירי אחריני:

מון

הבא מלח כו' צריך לברך. דהוי היסח הדעת והכי אמרי' בפ"ג דמנחות (דף לו.) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן הלכה אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתיה צריך לחזור ולברך אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כמו טול ברוך וכן בשחיטה צריך לחזור ולברך אי לאו ממילתא דשחיטה כמו העוד יותר בהמות ותרנגולים לשחוט או שיאמר אחוז היטב שלא ישמט לך שלא תפסל השחיטה אין זו הפסקה ואנו אין אנו רגילים להביא על השלחן לא מלח ולא לפתן משום דפת שלנו חשוב והרי הוא כי הא דאמר בסמוך לית דין צריך בשש מיהו רבי מנחם היה מדקדק מאד להביא מלח על השלחן כדאיתא במדרש כשישראל יושבין על השלחן וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם והן בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגין עליהם: **רבי** יהודה היא דתנן יבש המעין וכו'. ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא: **יבש** המעין כו'. יש מפרשים לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל על מה שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות: **איתיה** לגווזא והדר אתי. מהכא נראה דתותים ופריזי"ש ובונטונ"ש וכיוצא בהן צריכין לברך עליהם בורא פרי העץ שהרי דרך העץ להתקיים ימים רבים וכי שקיל הפרי בשנה זו הדר אתי פרי באותו העץ עצמו מיהו הרב רבי מנחם הביא ראיה מירושלמי דמסכת כלאים דמברכין על כל מיני דאטד בורא פרי האדמה דקאמר התם ההגין ואטדין מין אילן הם ואינן כלאים בכרם ופריך והתניא אלו הן מיני דשאים הקונדס והאטד ומשני תמן לברכה והכא לכלאים אלמא לענין ברכה מיני דשאין (א) ומיהו לדברי הכל פריזיי"ש צריך לברך עליהם בפה"ע דאינו גדל על אטדין ועלו מתקיים משנה לשנה:

ורבי

מסורת הש"ס

א) גיטין סב., ב) [ברי"ף אלפס איתא שמואל ובראש איתא אמר רב הונא אמר רב], ג) [בגיטין איתא שיטעום כלום עד שיתן וכו' וכן איתא בר"ף וברא"ש], ד) [ע' תוס' יומא ל. ד"ה מטוה], ה) [לקמן מ:], ו) [מסכת כלה], ז) בד"י ליתא מלת ר' ובקי"א איתא ר' חנינא, ח) סוכה מו., ט) סוכה מו., י) [לעיל יב.], כ) בכורים פ"א משנה ו, ל) [סנהדרין ע. ע"ש], מ) [ועי' פרש"י סנהדרין ע: ד"ה בדבר וכו' ומ"ש תוס' שם בהגהה ופירשו בענין אחר], נ) [חולין פו.], ס) [דברים כו], ע) [וע' תוס' בכורות ח. ד"ה כאילן וכו'], פ) [סוף פ"ה].

◆

תורה אור השלם

1. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: דברים יא טו
2. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: תהלים סח כ
3. וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ: שמות טו כו
4. וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה: בראשית ט כא
5. וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: בראשית ג ז

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה איתיה וכו' מיני דשאין הן ומיהו:

◆

גליון הש"ס

גמ' ס"ד הואיל וא"ר חטה מין אילן. ע' שבת דף פ"ו ע"א תוס' ד"ה כותש:

◆

לעזי רש"י

בו"ן מלנ"ט. דלקת שקדים מוגלתית. ניל"א. קצח (צמח).

◆

מוסף רש"י

אסכרה. חולי המתחיל במעיים וגומר בגרון הנקרא בונמלנ"ט (שבת לג.). סממים שנקבע בתוך פיו של אדם ומת, לשון כי יסכר פי דוברי שקר (תענית יט:). **ומברין** כל גופו. לשון בריאות (ילקוט). **קצח.** מין אוכל הוא (ישעיה כח כה) היא זרע שחורה ודומה לפלפל ומתלתלת בין הסממים (כתו"י). **כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו.** של שבת מעין של שבת, של חול מעין של חול, של יו"ט מעין של יו"ט המאורע (סוכה מו.). **כלי ריקן מחזיק.** מה שנותנין לתוכו, מלא אינו מחזיק, מה שמוסיף עליו (סוכה מו:). **אם שמוע** תשמע. אם הורגל לשמוע או תשמע, תוכל ללמוד ולהוסיף, **ואם לאו לא** תשמע. לאחר זמן לא יספיקו בידך (שם). **אם שמוע** בישן. אם אתה שומע בישן, מחזר על תלמודך ששמעת, תשמע בחדש. מתחכם בו להבין דברים חדשים מתוך דברים ישנים (שם). **ואם יפנה לבבך.** להתייאש על מה שלמדת כבר מלחזור עליו, שוב לא תשמע. משמעה לכך לבטלה שוב אין משמיעין אותך, דהכי כתיב אם יפנה לבבך ולא תשמע (שם). **אלא יין.** הלכך מפתגלל דעל ידו נקנסה מיתה ובכיה לעולם (סנהדרין ע.). **שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו.** מדת הקב"ה כלומר שהוא מכה בו הוא מרפא, גם מתוך גם, כמו (מיכה ד) ולא שם בליון, וכתיב (זכריה ג) ולא אוכיה לה נאס ה' חומת לא תביב (סנהדרין שם). **שאין התינוק יודע.** ומקרי ליה עץ הדעת טוב ורע, ש"מ הייטו חטים (שם).

עין משפט נר מצוה

עד א ב מיי' פ"א מהל' ברכות הל' ט סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף ו וסימן רו סעיף ג:
[ג] [מיי' פ"ט מהלכות עבדים הל' ח סמג עשין פו ח"ל ומקדימין מזון בהמות ועבדים לסעודת עצמו הרי הוא אומר כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה ולע"ק]:
עה ד ה מיי' פ"ז מהל' ברכות הלכה ג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קסז סעיף ה:
עו ו מיי' פ"ד מהל' תפילין הל' יח טוש"ע או"ח סי' ג סעיף יג:
עז ז ח טוש"ע או"ח סי' קע סעיף כב בהגה ופי' קעט סעי' ו:
עח ט מיי' פ"ד מהל' דעות הלכה ב:
עט י כ מיי' שם הלכה ט:
פ ל מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה א סמג עשין כז טוש"ע או"ח סימן רו סעיף א:
פא מ מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע או"ח סי' רו סעיף א:
פב נ מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה יב:
פג ס טוש"ע או"ח סי' רג סעיף ב:

◆

רבינו חננאל

אמר רב טול ברוך טול ברוך אינו צריך לברך ור' יוחנן אמר אפי' הביאו מלח נמי א"צ לברך ורב ששת אמר אפילו גביל לתורי נמי אינו צריך לברך. פי', אם ברך אדם המוציא לחם ובצע, וקודם שיאכל אמר לאחר טול פרוסה של המוציא, לא [הפסיק] (הפסידו) הברכה, ואין צריך לחזור ולברך ברכה אחרת. וכן אם אמר הבא מלח הבא לפתן, ואפילו אם אמר גביל לתורי, הנהו כולהו לצורך הסעודה הן, ואין צריך לברך ברכה אחרת, דקיי"ל דכל מידי דהוי מחמת הסעודה לאו הפסקה הוא, דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיטעום וכו'. לית דין צריך בשש. אין צריך המברך להתבושש ולחזור על הלפתן, אלא מברך לאלתר מפני שיש בו מלח. ומוכיין דשמעתין אם יש בה מלח, או היא מתובלת בתבלין וכיוצא בהן, אינו צריך לחזור על לפתן, דהא רבה בר שמואל דאמר אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיביאו לפניו מלח או לפתן, בצע אריפתא לאלתר, ואמר לית דין צריך בשש, כלומר מתובל הוא בתבלין ומלח. [יש ספרים שכתוב בהם א"ר זירא ואיתימא ר' חיננא בר פפא הלכה כר' יהודה. ובפי' ר"ח ליתא האי פסקא]. [מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא ברוך ה' יום יום וכו' תן לו מעין ברכותיו. כלומר אם היא שבת מברך ברכת שבת ואם יום טוב הוא מברך ברכת יום טוב. הכא נמי כל מין ומין תן לו ברכתו בפני עצמו]. מתני': בירך על פירות האילן וכו'. שמע מינה עיקר ארעא. היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגווזא והדר מפיק, אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתא לגווזא וכו'. ואסיקנא כל היכא דכד שקלת לפירא הדר מפיק פירא אחריתי והו אילן, ומברכין עליו בורא פרי העץ. וכל היכא דכד שקלת ליה לפירא מיית גילה או גווזא ולא מפיק פירא אחריתי, ירק הוא ובורא פרי האדמה מברכין עליו. ותניא בתוספתא כל שמוציא עלין מעיקרו עשב הוא, ובורא פרי האדמה מברכין עליו, וכל שמוציא עלין מעצו אילן הוא, ובורא פרי העץ מברכין עליו. ראינו לרבותינו הגאונים שאמרו משום רבותיהם ז"ל, כל אילן דבסיתויא נתרי טרפי ופיישין גווזיה ועיילין מיא בגווזיה ומפיק טרפיה מן גווזיה, אילן הוא, ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ. אבל מאן דיביש בסיתויא וכלי גווזיה ושרשיה לגמרי, והדר פארי משרשיה, כגון מוזי ובירגנאן וקינבריא ושושמי, מברכין על פירותיהן בורא פרי האדמה. כללא דמילתא היני, עצים דיבשי בסיתווא לגמרי והדר פריא משרשיה, וצלף דהוא נצפא, אע"ג דכלי בסיתווא והדר פארי משרשיה, עיינו ביה רבנן וחזו דמקין משרשיה ומקין נמי מעצו, ואמרו כי האי גוונא עץ הוא.